

ЗАКОНОМІРНОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Куран О. В. студентка 2 курсу, факультет менеджменту та інформаційної безпеки

Вітюк А. В., к.е.н., доцент факультет менеджменту та інформаційної безпеки

Вінницький національний технічний університет

Соціалізація – це позитивний процес становлення та формування соціально-економічного типу національної економіки, яка передбачає успішну адаптацію людини в суспільстві, а також її здатність протистояти йому та різним життєвим проблемам, що заважають повноцінному розвитку, самоактуалізації та відчуття своєї значимості [1, с. 295]. Кожна держава розвивається одночасно із суспільством, тому відбувається певна диференціація суспільства, яка більшою часткою спричинена технічним прогресом та демографічними змінами в соціальному середовищі. Технічний підйом вимагає від держави капітальних вкладень в соціальні сфери, зокрема в освіту, науку, патентно-ліцензійну та винахідницьку роботу. Демографічні зміни вимагають проведення соціальної політики, що мусить ґрунтуватися на вільному доступі до служб охорони здоров'я, дотриманні цілей сталого розвитку, регулюванні життя громадян тощо.

Оскільки соціалізація передбачає радикальне поліпшення якості життя та суттєве підвищення рівня життя населення, дослідимо останні зміни в державі, що відбувалися у відповідних напрямках соціального життя суспільства та встановимо яких наслідків було досягнуто за останні роки (табл. 1).

Таблиця 1 – Соціально-економічні явища в Україні

Соціально-економічне явище	Опис	Останні зміни	
		2019 рік	2020 рік
1	2	3	4
Характер зайнятості	До зайнятого населення належать працівники за наймом, а також особи, що самостійно себе забезпечують роботою, підприємці, фермери, члени корпоративів. Усі інші громадяни працездатного віку відносяться до не зайнятих.	Усе населення працездатного віку складає 15924,0 тис. осіб, з них 7591,5 тис. – жінки (63,4% від населення відповідного віку) та 8332,5 тис. осіб – чоловіки (72,3% від населення відповідного віку).	Усе населення працездатного віку складає 15306,8 тис. осіб, з них 7304,4 тис. – жінки (61,8% від населення відповідного віку) та 8002,4 тис. осіб – чоловіки (70,1% від населення відповідного віку).
Умови праці	Комплекс факторів, що можуть впливати на самопочуття та здатність нормально виконувати свої трудові обов'язки. Поділяються на оптимальні, допустимі, шкідливі (3 ступені) та небезпечні.	Випробувальний термін міг тривати протягом декількох місяців в залежності від специфіки професійної діяльності	Максимальний термін випробувального терміну скоротився до місяця з огляду на надлишок робочої сили, спричинений Covid-19
		Відмова у роботі є виключним правом роботодавця	Роботодавець повинен надавати письмове й змістовне пояснення причин відмови особі у роботі.
		Загальний термін відпочинку тривав максимально 24 дні.	Загальний термін відпочинку збільшено до 28 днів.

1	2	3	4
Рівень освіти	Рівень компетентності та освіченості, що відповідає певному рівню Національної рамки кваліфікацій (НРК).	Частка населення у віці 25 років і старші, які мають рівень освіти не нижче першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (базова вища) складає 29,9 %	Частка населення у віці 25 років і старші, які мають рівень освіти не нижче першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (базова вища) складає 29,4 %
Якість товарів	Комплекс ознак товарів, які вказують на їхню доцільність до споживання без шкоди для здоров'я.	У соціально-економічній системі позиція будь-якого підприємства на ринку залежить від рівня конкурентоспроможності, що тісно пов'язана з рівнем якості товарів. У цьому випадку конкуренція дозволяє задля утримання свого місця в економіці виробляти продукцію належної якості, що веде до загального покращення здоров'я людей.	
Економічні умови життєдіяльності	Комплекс економічних чинників існування, що мають безпосередній вплив на людей.	Грошові витрати на продукти харчування та безалкогольні напої складають 48,2 % до споживчих витрат; на житло, воду, електроенергію, газ тощо – 16,6 %; ресторани та готелі – 2,6 %; відпочинок та культура – 2,1 %.	Грошові витрати на продукти харчування та безалкогольні напої складає 52,0 % до споживчих витрат; на житло, воду, електроенергію, газ тощо – 15,0 %; ресторани та готелі – 1,1 %; відпочинок та культура – 1,5 %.

З таблиці 1 можна зробити висновок, що у 2020 р. порівняно з 2019 р. відбулося зменшення населення працездатного віку – 15924,0 тис. осіб у 2019 р. та 15306,8 тис. осіб у 2020 р. [2, 3]. Хоча умови праці покращилися хоча б з огляду на розвиток науково-технічного прогресу, на сьогодні в Україні разом із надлишком робочої сили одночасно існує низький попит на вільні робочі місця, що часто пов'язано з небажанням працювати на неперспективних професіях, тому контролювання ринку праці з боку держави є важливим напрямом розвитку соціально орієнтованої національної економіки та є реально потрібним процесом, так як він має прямий вплив на збільшення зайнятості, підвищення добробуту та якості життя населення. Тобто соціалізація економіки України здійснює зміну характеру та суті праці в сторону зменшення розбіжностей між працею та капіталом; зміну місця та ролі працівника в механізмі прийняття рішень через інститути соціального партнерства та соціальної відповідальності [6, с. 80].

До того ж, частка населення у віці 25 років і старші, які мають рівень освіти не нижче першого рівня вищої освіти також в певній мірі знизилась. Якщо така ситуація буде відбуватися періодично з року в рік, то це може вказувати на два можливих негативних чинника: демографічний (зменшення відтворення населення) та економічний (виїзд молодого населення за кордон в пошуку високої заробітної плати або перспективного закордонного закладу вищої освіти як альтернатива навчання в Україні).

Грошові витрати на продукти харчування та безалкогольні напої складають відносно меншу частку серед споживчих витрат 48,2 % у 2019 р., порівняно з 52,0 % у 2020 р.. Також порівняно більша частка відноситься на відпочинок та культуру – 2,1 % у 2019 р. та 1,5 % у 2020 р., ресторани та готелі – 2,6 % у 2019 р. та 1,1 % у 2020 р. [2, 3]. Варто зауважити, що зазначені статистичні дані дослідження підтверджують формулювання закону Енгеля, що

вказує на те, що відповідно до обсягу зростання грошових доходів сім'ї і загальної суми видатків витрати на харчування збільшуються, але відносно меншими темпами, тому їхня частина у загальній сумі видатків знижується [4]. Тобто, чим більш прогресивніша, економічно-розвинена та багатша країна, тим менша частина витрат населення відходить на продукти харчування. Україна – яскравий приклад того, що при наявних в країні доходах домогосподарств простежується доволі негативна ситуація, адже близько половина доходів українців спрямовується на харчування та все менше на відпочинок та розваги. Населення все менше витрачають кошти, спрямовані на задоволення власних небазових бажань (відпочинок, ресторани, готелі тощо). Частка продуктів харчування та безалкогольних напоїв в загальній структурі витрат зросла на 1,8 % у 2020 р. порівняно з 2019 р. З одного боку, цей процес не може об'єктивно відображати рівень витрат, адже варто враховувати й інші показники, зокрема рівень безробіття, інфляція тощо. В той же час, відбувається певне зниження якості продуктів харчування та зростання кількості імпортованих продуктів, також не високої якості, це може свідчити про приховану інфляцію та намагання керівництва країни стримати зростання вартості харчів за рахунок дешевого імпорту або штучного стримування цін. Отже, радикальне поліпшення якості життя та суттєве підвищення рівня життя населення спостерігається доволі низькими темпами.

Для додаткового оцінювання соціалізації громадян важливо проаналізувати витрати та доходи населення.

Таблиця 2 – Доходи та витрати населення [5], млн. грн.

	I кв. 2019 р.	II кв. 2019 р.	III кв. 2019 р.	IV кв. 2019 р.	I кв. 2020 р.	II кв. 2020 р.	III кв. 2020 р.
Доходи – всього	814768	907970	963237	1013371	874409	867549	1030399
Заробітна плата	401945	440702	449031	461659	436655	394216	463098
Прибуток та змішаний дохід	121813	143321	217903	195238	136755	132817	230148
Дохід від власності, одержаний	15668	15816	24383	38614	17291	15893	24356
Соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти:	275342	308131	271920	317860	283708	324623	312797
- соціальні допомоги	130259	146140	139588	143321	151923	167544	160093
- інші поточні трансферти	35678	43094	40747	42445	33843	42634	52533
- соціальні трансферти в натурі	109405	118897	91585	132094	97942	114445	100171
Витрати та заощадження – всього	814768	907970	963237	1013371	874409	867549	1030399
Придбання товарів та послуг	770930	828636	854527	952109	831189	763707	890310
Дохід від власності, сплачений	9140	9784	10420	9929	11446	10654	10771
Поточні податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти:	81406	91450	96238	100942	92850	91269	110820
- поточні податки на доходи, майно тощо	64329	73288	76870	81280	72989	69897	80501
- внески на соціальне страхування	916	884	992	1050	831	730	1113
- інші поточні трансферти	16161	17278	18376	18612	19030	20642	29206
Нагромадження нефінансових активів	-10159	-11666	9069	-8392	-11720	-13133	8712
Приріст фінансових активів:	-36549	-10234	-7017	-41217	-49356	15052	9786
приріст грошових вкладів та заощаджень у цінних паперах	-9675	28621	1660	46846	17019	51961	13935
- заощадження в іноземній валюті	6901	12653	16611	17001	12381	19810	12912
- позики, одержані за виключенням погашених (-)	7534	2850	6117	7834	4457	-3238	1122
Наявний дохід	614817	687839	764994	770406	672171	651181	808637
Заощадження (приріст)	-46708	-21900	2052	-49609	-61076	1919	18498

З даних таблиці 2 можна зробити висновок, що квартальні доходи домогосподарств поступово зростали до початку 2020 р. з 814768 млн. грн у I кв. 2019 р. до 1013371 млн. грн у IV кв. 2019 р. на 198603 млн. грн, надалі відбувся різкий спад до 874409 млн. грн у I кв. 2020 р. Вже в III кв. 2020 р. відбулось значне збільшення до 1030399 млн. грн [5]. Заробітній платі відводиться найбільша частка у структурі доходів, тому вона слугує основним джерелом надходження коштів для населення. До того ж, відносно найбільша частка соціальної допомоги та інших одержаних поточних трансфертів можна спостерігати у II кв. 2020 р., де їхня частина досягала близько 37,4 % до загальної суми доходів відповідного періоду. В інших же кварталах показник також перетинає позначку 30 %, що вказує на те, що помітне місце у механізмі державного соціального захисту посідає соціальна допомога. Це піклування держави про громадян, які потребують підтримку та опору, підмоги у зв'язку з віком, станом здоров'я, спеціальним станом та малозабезпеченістю.

Щодо структури витрат та заощадження варто сказати те, що тут значно переважають витрати на придбання товарів та послуг, зокрема у IV кв. 2019 р. 94,0 % та у I кв. 2020 р. 95,1 % до загальної суми витрат відповідного періоду. Водночас збільшилися і поточні податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти, адже якщо в 2019 р. їхня частка ледь досягала 10 % (9,99 % у I кв., 10,07 % у II кв., 9,99 % у III кв., 9,96 % у IV кв.), то в 2020 р. вона впевнено досягала цієї межі (10,61 % у I кв., 10,52 % у II кв., 10,75 % у III кв.). Це свідчить про те, що дохід певних верств населення збільшився завдяки збільшенню соціальних трансфертів. За цей же період часу реальний наявний дохід збільшився на 4,96 % відсотків порівняно з III кв. 2019 р. та III кв. 2020 р., проте варто зауважити, що показник інфляції постійно змінювався тому можна припустити зниження купівельної спроможності населення.

Соціалізація – це позитивний процес проникнення у різні сфери економічного типу національної економіки зв'язків та відносин, які передбачають обґрунтовану на справедливості та солідарності успішну адаптацію людини в суспільстві, здатність протистояти йому та різним життєвим проблемам, що заважають її повноцінному розвитку та самоактуалізації. Тобто, соціалізація економіки передбачає зміну орієнтації економіки з економічних аспектів на людський розвиток та добробут. Відповідно від держави вимагається проведення необхідної соціальної політики, що позитивно могла б вплинути на людей, а також щоб відповідала громадським очікуванням та зміні часу.

Домогосподарства є однією з найважливіших економічних категорій. Якщо основна частина валового внутрішнього продукту створюється підприємствами різних форм власності, то споживання, без якого виробництво втрачає будь-який сенс, є виключним правом домогосподарств. В досліджуваних рівнях та структурах витрат домогосподарства опинились у складній ситуації, причиною чого стало зменшення реальних доходів при збільшенні номінальних. Слід зазначити, що серед витрат домогосподарств третину займають поточні податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти, що в подальшому під керівництвом держави розподіляються між

тими, хто потребує соціального захисту, зокрема у випадку хвороби, інвалідності, старості, втрати годувальника, безробіття, нещасного випадку на виробництві тощо.

Очевидно, що фінансова діяльність домогосподарств України, окрім здійснення витрат, передбачає і отримання доходів. Здебільшого номінальні доходи населення постійно зростають, але цей показник завжди необхідно порівнювати з наявними темпами інфляції. Збільшення доходів, темпи яких переважають над рівнем інфляції, є прикметою зростання економіки і є передумовами до зростання соціалізації громадян.

Література:

1. Головніна О. Г., Основи соціальної економіки: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 648 с.
2. Витрати і ресурси домогосподарств України у IV кварталі 2019 року. *Державна служба статистики України*. Київ, 2020. URL: <https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2018/gdvdg/vrduB IVkv2019.zip> (дата звернення: 13.10.2021).
3. Витрати і ресурси домогосподарств України у II кварталі 2020 року. *Державна служба статистики України*. Київ, 2020. URL: <https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2018/gdvdg/vrduB IIkv2020.zip> (дата звернення: 14.10.2021).
4. УСЕ – Універсальний словник-енциклопедія / [гол. ред. ради М. Попович]. Київ: Тека, 2006. 1432 с.
5. *Державна служба статистики України*. URL: https://ukrstat.org/uk/express/expr2020/expres_2020.html (дата звернення: 20.10.2021).
6. Костюк І. В., Харко В. Ю. Проблеми соціалізації економічного розвитку. *Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємництва та комп'ютерних технологій в Україні* : матеріали VIII Наук.-тех. конф., 26-31 березня 2012 р. Львів : НУ“Львівська політехніка”, 2012. С. 79–81.

ВАЛЮТНИЙ РИНОК УКРАЇНИ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Купіч Б. В., студентка 6 курсу факультету економіки та управління

Борисюк О. В., к.е.н., доц. кафедри фінансів

Волинський національний університет імені Лесі Українки

За останні кілька десятиліть національні економіки безперервно нарощували взаємодію один з одним, сформувавши світову економіку, що володіє ієрархією та безпрецедентним рівнем взаємозалежності між структурними елементами. Сучасна світова економіка була б неможлива без валютного ринку, який обслуговує взаємозв'язки між національними економічними системами через надання широкого переліку валютних інструментів. Саме валютний ринок забезпечує торговельні та розрахункові